

Tomasz Gałkowski

Zakaz przyjmowania publicznych urzędów przez duchownych

Łódzkie Studia Teologiczne 26/4, 111-122

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TOMASZ GAŁKOWSKI CP
UKSW, Warszawa

ZAKAZ PRZYJMOWANIA PUBLICZNYCH URZĘDÓW PRZEZ DUCHOWNYCH

Słowa kluczowe: duchowny, urząd publiczny

1. Wstęp. 2. Specyfika stanu świętych szafarzy. 3. Odpowiedni styl życia duchownych. 4. Sfery życia nieodpowiadające duchownym. 5. Działalność publiczna z wykonywaniem władzy świeckiej. 6. Obowiązująca regulacja prawna. 7. Podsumowanie

1. WSTĘP

W Kodeksie Prawa Kanonicznego, poza prawami i obowiązkami przysługującymi wszystkim wiernym, zostały ujęte w normy prawne (kanony 273–289) także te, które są specyficzne dla świętych szafarzy, czyli duchownych¹. Odróżnienie praw i obowiązków wiernych świeckich i duchownych w ramach praw i obowiązków przysługujących wszystkim wiernym w Kościele podkreśla nie tylko istnienie dwóch stanów życia we wspólnocie kościelnej, ale i wskazuje na ich specyficzne zadania i funkcje wynikające z tychże praw i obowiązków. Prawa i obowiązki osób duchownych różnią się zatem specyfiką od praw i obowiązków wiernych świeckich i wykraczają poza zakres tych, które przysługują wszystkim wiernym w Kościele.

2. SPECYFIKA STANU ŚWIĘTYCH SZAFARZY

Powyższa różnica wynika z charakteru posługi realizującej misję zbawczą Kościoła jako znaku i narzędzia zbawienia, która została duchownym wyznaczona przez Chrystusa i do której spełnienia uczestniczą w Jego kapłaństwie w sposób hierarchiczny. Zostali „konsekrowani i przeznaczeni, ażeby – każdy odpowiednio do swojego stopnia, wypełniając w osobie Chrystusa-Głowy zadania

¹ KPK, Księga II, Część I, Tytuł III, Rozdział III.

nauczania, uświęcania i kierowania – byli pasterzami Ludu Bożego². W powyższym sformułowaniu została potwierdzona katolicka nauka o sakramencie święceń, której nie tylko uzdolnia do spełniania odpowiednich funkcji w Kościele, lecz skutkuje nową rzeczywistością ontyczną, trwałą i stałą, o niezatartym charakterze sakramentalnym u tych, którzy go przyjmują. Błędne jest twierdzenie, że osoby duchowne są jedynie wyznaczane i przeznaczane do pełnienia odpowiednich funkcji we wspólnocie według jej potrzeb³. Są „ustanawiani świętymi szafarzami”⁴, co podkreśla prawodawca, wskazując na ich konsekrację i przeznaczenie. Konsekracja dokonuje się poprzez interwencję Boga w sakramencie, który otrzymują. Jako konsekrowani są powołani do uczestnictwa w boskiej sferze, aby mogli głosić i działać w imieniu Chrystusa (*in persona Christi*). Konsekracja i odcisnięcie niezatartego charakteru sakramentalnego są konieczne do spełnienia wynikających z obdarowania zadań i wskazują na styl życia, który nie zawsze odpowiada stylowi charakterystycznemu wiernym świeckim pełniącym różne zadania w społeczności świeckiej⁵. Duchowni mają być przede wszystkim świadkami obecności Chrystusa w świecie, a ich obecność, działanie i styl życia mają ku Niemu prowadzić⁶. Jako powołani i konsekrowani przez Chrystusa, uczestniczą w Jego funkcji uświęcania, nauczania i pasterzowania. To pozostaje ich pierwszym i podstawowym zadaniem, które spełniają, żyjąc w tym świecie.

3. ODPOWIEDNI STYL ŻYCIA DUCHOWNYCH

„Prezbiterzy Nowego Testamentu przez swe powołanie i wyświęcenie zostają wydzieleni w jakiś sposób z Ludu Bożego [...] by całkowicie poświęcili się dziełu, do którego powołuje ich Pan”⁷. Podstawowym zdaniem osób duchownych jest oddanie się działalności, do której zostali powołani przez Chrystusa. Soborowe nauczanie wskazuje, że duchowni nie są odseparowani od osób świeckich, ale jedynie „w jakiś sposób” są wydzieleni z Ludu Bożego. Dokonuje się to poprzez powołanie i wyświęcenie. Te dwa wydarzenia nie tylko odróżniają osoby duchowne od świeckich,

² Kan. 1008.

³ Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych zagadnieniach dotyczących szafarza Eucharystii „Sacerdotium ministeriale”*, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, Tarnów 1995. Kongregacja odrzuca błędne poglądy, według których „zadanie przewodniczenia wspólnocie [...] byłoby prostym zleceniem przyznanym ze względu na potrzebę dobrego funkcjonowania wspólnoty, a nie musiało być «sakramentalizowane»” (n. 2.2).

⁴ Tamże.

⁵ V. De Paolis, *I ministri sacri o chierici*, w: *Il Codice del Vaticano II. Il fedele cristiano*, Bologna 1989, 106–107.

⁶ „...znamie wyciśnięte w głębi naszej ludzkiej istoty ma swoją własną dynamikę „osobowościową”. Osobowość kapłańska musi być dla drugich wyraźnym i przejrzystym znakiem i drogowskazem. Toteż jest pierwszym warunkiem naszej pasterskiej posługi. Ludzie, spośród których jesteście wzięci i dla których jesteście ustanowieni chcą nade wszystko znajdować w nas taki znak i taki drogowskaz. I mają do tego prawo”, Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979*, n. 7.

⁷ *Dekret o posłudze i życiu kapłanów «Presbiterorum ordinis»*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986, n. 3.

ale również podkreślają ich nową rzeczywistość. Rodzi się jednak pytanie, czy bycie osobą duchowną oraz spełnianie misji, do której zostali specjalnie powołani na mocy kapłańskiej konsekracji, z konieczności wymaga od nich podjęcia specyficznego stylu życia, dla nich charakterystycznego?

Osoba duchowna, powołana przez Chrystusa, została przez Niego przeznaczona, by kontynuować Jego dzieło zbawcze. Skuteczność tego działania nie zależy zatem od umiejętności czy świętości życia poszczególnego duchownego, choć z pewnością znacznie przyczynia się do odzwierciedlenia postawy Chrystusa. Jednak to On sam pozostaje źródłem podejmowanych przez osoby duchowne działań. Ich działanie jest wyrazem akceptacji bycia narzędziem Chrystusa oraz dokonuje się zgodnie z Jego wolą. Dlatego Chrystus, powołując pierwszych Apostołów, wymaga od nich oraz każdego z powołanych do uobecniania Jego zbawczego dzieła do całkowitego oddania się Jemu wraz z poświęceniem swojego życia. Życie zgodne z wolą Chrystusa i realizowane poprzez sakramentalną konsekrację sprawia, że duchowny jest nie tylko „w jakiś sposób wydzielony” z Ludu Bożego, ale również wskazuje, iż nie należy on do siebie, lecz do Chrystusa, który uczynił go uczestnikiem swojego kapłaństwa w realizacji dzieła zbawienia.

Sposób istnienia wymaga odpowiedniego do niego sposobu działania, które poprzez konsekrację obejmuje całe życie. Wypełnianie kapłańskiego urzędu Chrystusa nie jest zatem funkcją, do której osoba zostaje czasowo i zgodnie z potrzebami wyznaczona przez wspólnotę, lecz na pierwszym miejscu jest służbą (*ministerium*) samemu Chrystusowi, który kontynuuje swój urząd kapłański poprzez osoby Jemu konsekrowane. Życie osoby duchownej jest życiem służebnym, życiem posługi, której punktem odniesienia jest osoba Chrystusa. Osoba duchowna, tak jak w swoim istnieniu upodobniła się do Chrystusa, tak i w swoim sposobie podejmowania działań została wezwana, by odzwierciedlać i wskazywać na obecny w sobie wymiar kapłaństwa Chrystusowego, podejmując styl życia charakterystyczny dla Niego. Cechą charakterystyczną życia Chrystusa było przede wszystkim całkowite oddanie się dziełu, do którego wyznaczył Go Ojciec. Dlatego życie osoby duchownej charakteryzuje się również całkowitym oddaniem się służbie, niepodejmowaniem tych działań, które stoją w sprzeczności z naśladowaniem Chrystusa aż do całkowitego oddania się Jemu⁸. Życie i działanie osoby duchownej urzeczywistniają się w całkowitym posłuszeństwie Chrystusowi.

4. SFERY ŻYCIA NIEODPOWIADAJĄCE DUCHOWNYM

Prawa i obowiązki osób duchownych, które zostały ujęte w normy kanoniczne, wynikają ze sposobu istnienia i działania tychże osób. W taki sposób należy je poj-

⁸ „Bardzo łatwo bowiem ulec pozorom i paść ofiarą zasadniczego złudzenia. Ci, którzy domagają się zeświecczenia życia kapłańskiego, którzy dają poklask różnym jego przejawom, opuszczają nas z całą pewnością wówczas, gdy już ulegniemy pokusie. Wówczas przestaniemy być potrzebni i popularni. Epoka nasza cechuje się różnymi formami „manipulacji”, „instrumentalizowania” człowieka. Nie możemy ulec żadnej z nich, Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979*, n. 7.

mować. Nie są wynikiem swobodnego stanowienia. Są konsekwencją chrześcijańskiej i kapłańskiej formy istnienia dwóch stanów wspólnoty kościelnej. Prawa i obowiązki spełniane przez osoby duchowne przyczyniają się do organizacji życia tejże wspólnoty, która nie jest wspólnotą społeczną, lecz wspólnotą bosko-ludzką. Wyrażają styl kapłańskiego życia, ale też pozwalają go poznać w odpowiedni sposób, zwłaszcza gdy zewnętrzna obserwacja rysuje inny niż oczekiwany obraz⁹.

Kodeksowe unormowania praw i obowiązków w przeważającej mierze odnoszą się w sposób pozytywny do tego, co osoba duchowna poprzez swoje postępowanie ma realizować i ukazywać. Są wskazówkami ich charakterystycznego stylu życia, który przyczynia się tym samym do odpowiedniego życia wspólnoty kościelnej. Natomiast obowiązki sformułowane w formie zakazów wskazują na zachowania, które nie przyczyniają się do wzrostu wspólnoty kościelnej, gdyż są jej obce i niewłaściwe. Ponadto nie znajdują swojego usprawiedliwienia w ontologicznej podstawie istnienia kapłaństwa służebnego¹⁰. Ocena tychże obowiązków dokonuje się poprzez analizę wspólnoty kościelnej i jej właściwych potrzeb nie z punktu widzenia aktualnych oczekiwań i zachcianek, lecz z punktu widzenia wspólnoty, która jest znakiem i narzędziem zbawienia. Obowiązki sformułowane w sposób negatywny wyraźnie wskazują na to, co nie jest do pogodzenia z tym, kim jest osoba duchowna i do czego została powołana, a w konsekwencji z jej charakterystycznym stylem życia w i dla wspólnoty wiernych, do których zostali posłani¹¹.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. oraz obecnie obowiązujący zawierają normę ogólną odnoszącą się do powstrzymywania się przez duchownych od zachowania, „które wprost nie przystoi ich stanowi, według przepisów prawa partykularnego”¹². Następnie zostały wyliczone te, które odnoszą się do wszystkich duchownych. Według KPK 1917 należały do nich:

- a) zajęcia niedozwolone (zakaz poręczeń bez zgody ordynariusza miejsca – kan. 137;
- b) zajęcia nieodpowiednie, które nie przystoją ich stanowi (1 – uprawianie niezaszczytnych zawodów, jak karczmarstwo, szewstwo, masarstwo; 2 – oddawanie się grom hazardowym ze stawką pieniężną. Dozwolone były: gry dla rozrywki o małe sumy, o ile nie powodują zgorszenia; 3 – noszenie broni, chyba że zachodzi obawa niebezpieczeństwa; 4 – polowanie zwłaszcza z nagonką, na-

⁹ „Ostatecznie zawsze potrzebny ludziom okaże się tylko kapłan świadomy pełnego sensu swego kapłaństwa: kapłan, który głęboko wierzy, który odważnie wyznaje, który żarliwie się modli, który z całym przekonaniem naucza, który służy, który wdraża w swe życie program ośmiu błogosławieństw, który umie bezinteresownie miłować, który jest bliski wszystkim – a w szczególności najbardziej potrzebującym”, tamże.

¹⁰ *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, vol. 2, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Pamplona 1996, 368.

¹¹ „Nasza praca duszpasterska domaga się tego, abyśmy byli blisko ludzi i wszystkich ludzkich spraw – czy to będą sprawy osobiste, czy rodzinne, czy społeczne – ale byśmy byli blisko tych wszystkich spraw „po kapłańsku”. Wtedy tylko – w kręgu tych wszystkich spraw – jesteśmy sobą. Kiedy zaś naprawdę służymy owym ludzkim – nieraz bardzo trudnym – sprawom, wtedy jesteśmy sobą: wierni swojemu własnemu powołaniu”, Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979*, n. 7.

¹² Kan. 285 § 1. Por. także kan. 139 § 1 KPK 1917.

tomiast polowania nieczęste i bez nagonki były tolerowane; 5 – uczęszczanie do karczm i do innych podobnych miejsc bez koniecznej potrzeby lub innej słusznej przyczyny za taką uznanej przez ordynariusza miejsca – kan. 138; 6 – uczestnictwo w widowiskach, tańcach czy uroczystościach obchodzonych z dużą okazałością zewnętrzną, które nie przystoją stanowi duchownemu lub budzą zgorzniecie – kan. 140; 7 – uprawianie radiestezji celem udzielenia wiadomości dotyczących okoliczności i losu osób – kan. 138);

- c) zajęcia niezgodne ze stanem duchownym, chociaż same w sobie nie są nieprzystojne (1 – zajmowanie się medycyną lub chirurgią kan. 139 § 1; 2 – podejmowanie urzędu notariusza poza kurią kościelną; 3 – przyjmowanie urzędów publicznych, z którymi wiąże się wykonywanie jurysdykcji świeckiej lub administracji – kan. 139 – § 2; 4 – przyjmowanie zarządu dóbr świeckich oraz urzędów, z którymi związany jest obowiązek składania rachunkowości, jak dyrektor banku czy kasjer; 5 – urząd prokuratora lub adwokata poza trybunałem kościelnym z wyjątkiem spraw własnych i dotyczących interesu kościoła – kan. 139 § 3; 6 – sprawowanie urzędu senatora lub posła, chyba że w przypadku uznania Stolicy Apostolskiej i na mocy konstytucji państwowej – kan. 139 § 4; 7 – wstępowanie do wojska na ochotnika; 8 – udział w wojnach domowych lub rozruchach politycznych – kan. 141 z wyjątkiem kapelanów wojskowych – kan. 451 § 3; 9 – uprawianie osobiście lub przez innych handlu – kan. 142)¹³.

Powyższe zakazy w wielu przypadkach nie miały charakteru absolutnego. Jeśli sytuacja wymagała od duchownych konieczności podjęcia konkretnych działań Stolica Apostolska lub ordynariusz miejsca mogli na nie zezwolić. Z perspektywy czasu mogą wydawać się trochę dziwne, powodując niejednokrotnie zdziwienie czy powątpiewanie dotyczącymi tego, czy rzeczywiście ich spełnienie kolidowało ze stanem życia duchownych i całkowitym oddaniem się spełnianiu ich posługi. Na takie podejście nakłada się wiele przyczyn, jak chociażby pojmowanie stanu duchownego jako pewnego wyróżnienia, stan teologii kapłaństwa zwłaszcza w odniesieniu do kapłaństwa powszechnego wszystkich wiernych czy nawet zwiększająca się tolerancja co do niektórych zachowań, zwłaszcza takich, które bardziej podkreślają zaangażowanie się duchownych w życie społeczności świeckiej zgodnie z nauczaniem ostatniego Soboru. Podkreślił to Jan Paweł II, zwracając uwagę, że życie duchownych zależy również „od doczesnych osiągnięć ducha ludzkiego w dziedzinie poznania i moralności [...] ale się z nią nie utożsamia¹⁴”. Oceniając zakazy podejmowania konkretnych działań przez duchownych z perspektywy czasu należy zawsze jednak pamiętać, że wynikają one z troski, by ich życie i posługa były skoncentrowane wokół powołania, którym zostali obdarzeni w perspektywie odpowiedzialności za przewodzenie wiernym na drodze do zbawienia¹⁵.

¹³ F. Bączkiewicz, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Opole 1957, 327–333.

¹⁴ Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979*, n. 7.

¹⁵ „Musimy z całą przenikliwością szukać razem z wszystkimi ludźmi tej prawdy i tej sprawiedliwości, której właściwy i ostateczny wymiar znajdujemy nie gdzie indziej, ale tylko w Ewangelii – owszem, w samym Chrystusie. Naszym zadaniem jest służyć prawdzie i sprawiedliwości w wymiarach

Zakazy, które występują w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego dotyczą czterech sfer życia społeczeństwa, w których duchowni nie mogą lub nie powinni uczestniczyć. Zakazy dotyczą:

- a) działalności ekonomicznej (1 – zarząd dóbr oraz świeckie urzędy, z którymi wiąże się obowiązek składania rachunków, poręczenie, podpisywanie weksli – kan. 285 § 4; 2 – uprawianie handlu i dokonywanie transakcji – kan. 286¹⁶);
- b) działalności politycznej (1 – przyjmowanie urzędów publicznych z którymi związane jest sprawowanie władzy świeckiej – kan. 285 § 3; 2 – czynny udział w partiach politycznych i kierowanie związkami zawodowymi – kan. 287 § 2);
- c) działalności militarnej (dobrowolne zaciągnięcie się do wojska – kan. 289);
- d) działalności społecznej (1 – powstrzymywanie się od wszystkiego, co wprost nie przystoi ich stanowi – kan. 285 § 1; 2 – unikanie tego, co jest obce stanowi duchownemu, chociaż samo w sobie nie jest nieprzyzwoite – kan. 285 § 2).

5. DZIAŁALNOŚĆ PUBLICZNA Z WYKONYWANIEM WŁADZY ŚWIECKIEJ

W obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego zostały sformułowane dwa zakazy dotyczące działalności publicznej duchownych. W znacznej mierze korespondują między sobą. Przyjmowanie urzędów, z którymi wiąże się wykonywanie władzy świeckiej i może być powiązane z przynależnością do partii politycznych, które dążą do sprawowania władzy. Istnieją jednak sytuacje, w których osoba nienależąca do partii politycznej podejmuje urzędy publiczne związane z koniecznością wykonywania władzy. Zakaz odnoszący się do urzędów publicznych jest szerszy od zakazu czynnego udziału w partiach politycznych. Zakaz uczestnictwa w tych ostatnich niekoniecznie zawiera w sobie zakaz podejmowania urzędów publicznych.

Historia Kościoła, także współczesna, zna liczne przykłady osób duchownych, które poświęcały się pracy parlamentarnej czy rządowej. Mogły to czynić według przepisów normatywnych poprzedniego kodeksu. Niejednokrotnie jednak dochodziło do ich naruszenia, co doprowadzało do stanowczych interwencji urzędów Stolicy Apostolskiej.

ludzkiej «doczesności», ale zawsze w tej perspektywie, która jest ostateczna: która jest perspektywą zbawienia wiecznego [...] I ludzie – nasi bracia w wierze, a nawet niewierzący – oczekują od nas, że tę perspektywę potrafimy im zawsze ukazać, że będziemy jej autentycznymi świadkami, że będziemy szafarzami łaski, że będziemy sługami Słowa Bożego. Że będziemy mężami modlitwy”, Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979*, n. 7.

¹⁶ T. Gałkowski, *Zakaz uprawiania handlu i dokonywania transakcji przez duchownych Kościoła katolickiego*, *Łódzkie Studia Teologiczne* 25 (2016) 2, 79–90.

W poprzednim kodeksie postanowienia dotyczące zakazu podejmowania przez duchownych urzędów publicznych obejmowały te urzędy, z którymi wiązało się wykonywanie świeckiej jurysdykcji lub administracji. Świecka jurysdykcja dotyczyła podejmowania władzy rządzenia poprzez ustawy, dekrety, nakazy, sentencje (wyroki). Były to akty charakterystyczne dla władzy ustawodawczej i sądowniczej. Administracja obejmowała swym zasięgiem ten rodzaj aktywności władczej, w której odwoływano się do władzy administracyjnej w jej zawężonym znaczeniu do władzy wykonawczej, charakterystycznej dla porządku politycznego czy publicznego. Wykluczona zatem została wszelka władza o charakterze ekonomicznym¹⁷. Poszczególne urzędy określane były ustawodawstwem partykularnym, gdyż w różnych państwach zakres władzy oraz konkretne funkcje były regulowane własnym porządkiem państwowym. Tym zakazem w Polsce były objęte urzędy takie jak: prezydent, minister, sekretarz stanu, wojewoda, przewodniczący rady narodowej, burmistrz¹⁸ oraz sędzia przysięgły czy członek trybunału¹⁹. Dodatkowo zakazem był objęty urząd publicznego notariusza z wyjątkiem notariusza kurii kościelnej. Osobny zakaz odnoszący się do urzędu notariusza publicznego ukazuje, że sama jurysdykcja świecka czy administracyjna nie były elementami stanowiącymi o zakresie niedozwolonej działalności duchownych, ale je wyróżniającymi spośród wielu innych urzędów publicznych, jak np. prokurator czy adwokat. Powyższe zakazy odnoszące się do urzędów publicznych związanych ze sprawowaniem władzy nie miały jednak charakteru absolutnego. Istniała możliwość uzyskania pozwolenia Stolicy Apostolskiej na działalność nimi objętą.

Oddzielną regulacją zostały objęte inne możliwości sprawowania funkcji państwowych, które należały do funkcji publicznych. W ich zakres wchodziło sprawowanie władzy ustawodawczej. Norma zawarta w kodeksie stanowiła, by duchowni nie podejmowali urzędu posła lub senatora bez zgody Stolicy Apostolskiej tam, gdzie występuje jej wyraźny zakaz. Postanawia się również, by w innych miejscach duchowni starający się o urząd posła lub senatora wymagali zezwolenia własnego ordynariusza oraz ordynariusza miejsca, w którym wybory miały się odbywać. Zgodnie z zarządzeniem Stolicy Apostolskiej biskupi mieli raczej utrudniać, niż umożliwiać taką praktykę²⁰. Obowiązkiem ordynariusza było zakazywanie duchownym podejmowania działalności politycznej, jeśliby nie chcieli się w niej dostosować do instrukcji wydanych przez Stolicę Apostolską. Był on zobowiązany do nałożenia na nieposłusznych duchownych kar zgodnie z przepisami kanonów²¹. Wyjątkiem od normy cieszyli się kardynałowie, arcybiskupi i biskupi, którzy na mocy konstytucji państwowej byli senatorami państwa. W takiej sytuacji, jeśli Stolica Apostolska

¹⁷ F.M. Cappello, *Summa Iuris Canonici*, t. 1, Romae 1961, 231.

¹⁸ F. Bączkiewicz, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne*, dz.cyt., 330.

¹⁹ *Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską* (10 II 1925), w: Dz.U. 1925 nr 72 poz. 501, art. V.

²⁰ Pontificia Commissio ad Codicis Canones authentice interpretandos, *Dubia circa can. 139* (25 IV 1922), *Acta Apostolicae Sedis* 14 (1922), 313.

²¹ *Sacra Congregatio Concilii, Romana et aliarum dubia* (15 III 1927), *Acta Apostolicae Sedis* 19 (1927), 138.

uznała tę sytuację w jakikolwiek sposób (nawet milcząco), mogli sprawować urząd, ale wypełniając go przez inną osobę, np. przez wikariusza generalnego²².

Sytuacje sprawowania przez osoby duchowne urzędu posła wystąpiły w okresie po II wojnie światowej. Stolica Apostolska w 1957 r. wydała dekret zabraniający duchownym pełnienia urzędu posła na Węgrzech oraz nakazujący w ciągu miesiąca ustąpienie z urzędu, nakładając na niestosujących się do tego postanowienia ekskomunikę, zarezerwowaną w specjalny sposób Stolicy Apostolskiej²³.

Pośród bardziej współczesnych i znanych przykładów zaangażowania się osób duchownych w życie publiczne i polityczne można wymienić Roberta F. Drinana, jezuitę ze Stanu Massachusetts, który przez dziesięć lat sprawował urząd posła w Izbie Reprezentantów USA (1971–1981) i wycofał swoją kandydaturę w kolejnych wyborach na skutek wyraźnej interwencji Jana Pawła II w 1981 r. u przełożonego generalnego jezuitów²⁴. Podobnie norbertanin Robert J. Cornell, członek Izby Reprezentantów w latach 1975–1979, został zmuszony do rezygnacji z kandydowania do amerykańskiego Kongresu przez apostolskiego delegata w USA arcybiskupa J. Jadot. Najbardziej znanym jest jednak przykład nikaraguańskiego duchownego, który w latach 1979–1990 pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych Nikaragui. Za swą działalność polityczną i przynależność do partii sandynistów został suspendowany w 1985 r. Po trzydziestu prawie latach papież Franciszek zdjął z niego tę karę w 2014 r i pozwolił mu powrócić do pełnienia posługi kapłańskiej²⁵.

6. OBOWIĄZUJĄCA REGULACJA PRAWNA

W obowiązującej normie zawartej w kanonie 285 § 3 prawodawca stwierdza, że „duchownym zabrania się przyjmowania publicznych urzędów, z którymi łączy się udział w wykonywaniu władzy świeckiej”. Tłumaczenie polskie kanonu niezbyt poprawnie oddaje sformułowanie łacińskie, które ma moc wiążącą. W tekście normatywnym zostało użyte sformułowanie *potestas civilis*, które zastąpiło wcześniejsze sformułowanie *laicalis iurisdictio*. Obecne sformułowanie bardziej odpowiada charakterowi władzy podejmowanej w państwowym porządku prawnym. Ponadto zniknęło rozróżnienie na władzę ustawodawczą i wykonawczą (administracyjną) oraz podział na duchownych kapłanów i biskupów. Opuszczenie tego rozróżnienia wskazuje, że ustawodawca wyraził w ten sposób absolutny zakaz odnoszący się do wszystkich duchownych. Zakaz ten nie odnosi się jednak do diakonów stałych, chyba że prawo partykularne postanawia inaczej²⁶. Doty-

²² Pontificia Commissio ad Codicis Canones authentice interpretandos, *Dubia circa can. 139*.

²³ Sacra Congregatio Concilii, *Decretum. Participatio activa rebus politicis in Hungaria sacerdotibus prohibetur “Cum activa”* (16 VII 1957), Acta Apostolicae Sedis 49 (1957), 637.

²⁴ *The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, ed. by J.A. Coriden, T.J. Green, D.E. Heintschel, New York–Mahwah 1985, 224.

²⁵ <https://www.efe.com/efe/english/life/nicaraguan-priest-and-former-foreign-minister-miguel-d-escoto-dies/50000263-3291830> [dostęp: 21.07.2017].

²⁶ Kan. 288.

czy także duchownych należących do instytutów zakonnych²⁷ i stowarzyszeń życia apostołskiego²⁸.

W odniesieniu do obowiązującej normy rodzą się trzy kwestie, które wymagają odpowiedzi. Pierwsza dotyczy określenia władzy cywilnej. Druga odnosi się do możliwości podejmowania urzędów publicznych, które nie są urzędami państwowymi, lecz samorządowymi (sejmiki wojewódzkie, rady gmin, powiatów) oraz działalności powiązanej z organami sprawiedliwości niewykonującymi władzy sądowniczej (sędziowie). Trzecia natomiast dotyczy możliwości dyspensowania od powyższego zakazu.

Sprecyzowanie określenia władzy cywilnej dokonano się podczas prac przygotowawczych nowego kodeksu. Kardynał I. Siri zaproponował, by w kanonie został doprecyzowany charakter władzy cywilnej poprzez określenie jej jako ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Uznano jednak, że takie sformułowania nie są konieczne, gdyż w pojęciu władzy cywilnej mieszczą się wszystkie wymienione²⁹. Tym samym władza cywilna oznacza władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Duchownym zabrania się podejmowania takich urzędów, z którymi wiąże się wykonywanie tychże władz.

Na poziomie samorządów terytorialnych władza dzieli się na władzę ustawodawczą i kontrolną (rady gmin i powiatów oraz sejmiki województwa) oraz wykonawczą. Rady oraz sejmiki mają władzę w zakresie ustalania prawa lokalnego poprzez szereg aktów normatywnych. Władzę wykonawczą na poziomie gminy pełni wójt, burmistrz lub prezydent (w zależności od wielkości gminy i jej charakteru miejskiego). Na poziomie powiatu władzę wykonawczą realizuje zarząd wraz ze starostą, a w przypadku województwa również zarząd wraz z marszałkiem. Zgodnie zatem z normą kodeksową osobom duchownym zabronione jest zajmowanie stanowisk, które wiążą się z wykonywaniem powyższych władz.

Należy jednak zwrócić uwagę, że wiele organów samorządu terytorialnego nie jest związanych z wykonywaniem władzy. Administracja państwowa na szczeblu państwowym i terytorialnym realizowana jest również w dużym stopniu za pomocą środków niewładczych (pomoc i opieka społeczna, ochrona zdrowia). W tym celu istnieją odpowiednie organy, które, chociaż nie wyposażone w żadne środki władcze, ponoszą odpowiedzialność za powierzone im do realizacji zadania³⁰. Nie wydaje się zatem, by duchowni byli pozbawieni możliwości uczestnictwa w tych organach, sprawując urząd publiczny, gdyż tylko w przypadku jego połączenia z wykonywaniem władzy cywilnej jest im to zabronione. W przypadku małych społeczności lokalnych mogłoby to wydawać się nawet i pożądane, zwłaszcza gdy duchowny posiada odpowiednie nabyte wykształcenie i zdolności oraz nie koliduje to z podsta-

²⁷ Kan. 672.

²⁸ Kan. 739.

²⁹ Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Recognoscendo, *Relatio complectens syntheses animadversionum ab Em. mis atque Exc. mis Patribus Commissionis ad Novissimum Schema Codicis Iuris Canonici exhibitarum, cum responsionibus a Secretaria et Consultoribus datis*, Typis Polyglotis Vaticanis 1981, 68.

³⁰ D. Kijowski, *Organ administracji publicznej*, w: *Wielka Encyklopedia Prawa*, red. E. Smoktunowicz, Białystok–Warszawa, 2000, 591.

wowym zadaniem wynikającym z jego posługi kapłańskiej. Dodatkowym argumentem przemawiającym za taką interpretacją jest występujące w kanonie określenie władzy wykonawczej w miejsce władzy administracyjnej z poprzedniego kodeksu. Pojęcie administracji jest bowiem pojęciem szerszym niż władza wykonawcza. Obejmuje zarówno sprawowanie urzędów o charakterze władcym, jak również innych związanych z administracją publiczną, jak np. fundacje prawa publicznego pozostające w gestii organizacji społecznych³¹.

Kolejna kwestia dotyczy charakteru zakazującego obowiązującej normy. Prawodawca, nie czyniąc rozróżnienia, jak to było w poprzednich unormowaniach prawnych wskazujących na kardynałów, biskupów, kapłanów czy diakonów, i formułując zakaz w stosunku do wszystkich duchownych, wskazał na jego absolutny charakter w odniesieniu do adresata normy. Jest nim każda osoba duchowna z wyjątkiem diakonów stałych. Norma ta jest wyrazem duchowego charakteru posługi kapłańskiej, której duchowni powinni się całkowicie poświęcić. W okresie, gdy obowiązywał kodeks pio-benedyktynski, papież Paweł VI w motu proprio *Episcopale muneribus* zarezerwował Stolicy Apostolskiej możliwość dyspensowania od omawianej zakazującej normy³². Norma ta jednak przestała obowiązywać z chwilą wejścia w życie nowego kodeksu, który abrogował dotychczas obowiązujące wszystkie powszechne ustawy dyscyplinarne dotyczące spraw w całości regulowanych nowym kodeksem³³. Nie wydaje się jednak, by taka dyspensa nie była możliwa. Dyspensowanie od ustaw powszechnych i dyscyplinarnych znajduje się w kompetencjach biskupa diecezjalnego³⁴. Do ważności oraz godziwości udzielenia dyspensy wymagana jest jednak słuszna i racjonalna przyczyna przy jednoczesnym uwzględnieniu okoliczności przypadku i ważności ustawy³⁵. Trudno jednak wyobrazić sobie zaistnienie słusznej i racjonalnej przyczyny, zwłaszcza że dotychczasowe interwencje Stolicy Apostolskiej wyraźnie wskazywały na zakaz wykonywania urzędów publicznych związanych z wykonywaniem władzy cywilnej, co wiązało się również z nałożeniem kar kanonicznych. Interwencje najwyższego autorytetu kościelnego wyrażają tym samym przekonanie o całkowicie innym charakterze posługi kapłańskiej. Sprawowanie władzy cywilnej, jak to zostało powyżej zauważone, stoi w sprzeczności z ontologią posługi kapłańskiej. Kapłan został powołany do przewodniczenia na drodze zbawienia ludowi Bożemu, której to posłudze podporządkowane jest sprawowanie władzy duchowej.

Norm ogólna, która inaczej niż w poprzednim kodeksie, nie przewiduje jakichkolwiek modyfikacji w prawie partykularnym, ma zatem charakter kategoryczny. Jej naruszenie może być opatrzone sankcją karną opartą na generalnej dyspozycji zawartej w kan. 1399 ze względu na ciężkość przekroczenia i konieczność zapobieżenia zgorzseniom czy ich naprawienia. Gdyby nawet zaistniała sytuacja, w której duchowny sprawowałby taki urząd na zasadzie jakiegoś zezwolenia, to powoduje

³¹ Z. Leoński, *Administracja publiczna*, w: *Wielka encyklopedia prawa*, dz.cyt., 23.

³² Paulus VI, *Episcoporum muneribus* (15 VI 1966), IX.3.b.

³³ Kan. 6 § 2, 4°.

³⁴ Kan. 87 § 1.

³⁵ Kan. 90 § 1.

ona przeszkodę do przyjęcia święceń³⁶. Przeszkoda dotyczy przypadków, gdy duchowny niższego stopnia dąży do otrzymania sakramentu święceń wyższego stopnia (diakon dążący do prezbiteratu).

7. PODSUMOWANIE

Ustawodawca, stanowiąc normę dotyczącą zakazu przyjmowania przez duchownych urzędów publicznych, z którymi łączy się wykonywanie władzy cywilnej, mając na uwadze pogłębioną teologię urzędu kapłańskiego, wskazał jednoznacznie nie tylko na to, co nie przystoi duchownym, ale podkreślił to, co jest przeciwne stanowi i posłudze kapłańskiej, której duchowny powinien poświęcić się całkowicie. Sprawowanie władzy świeckiej jest przeciwieństwem władzy duchownej, którą duchowny został obdarzony, by kontynuować dzieło zbawcze Chrystusa oddając cesarzowi to, co cesarskie, a Bogu to, co boskie.

BIBLIOGRAFIA

- Bączkowiec F., Baron J., Stawinoga W., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Opole 1957.
- Cappello F.M., *Summa Iuris Canonici*, t. 1, Romae 1961.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximis iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglotis Vaticanis 1929.
- Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, t. 2, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Pamplona: Eunsa–Ediciones Universidad de Navarra 1996.
- De Paolis V., *I ministri sacri o chierici*, w: *Il Codice del Vaticano II. Il fedele cristiano*, Bologna: Dehoniane 1989, 103–173.
- Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbiterorum ordinis”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 1986, 487–517.
- Gałkowski T., *Zakaz uprawiania handlu i dokonywania transakcji przez duchownych Kościoła katolickiego*, *Łódzkie Studia Teologiczne* 25 (2016) 2, 79–90.
- Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979*, <https://ekai.pl/dokumenty/list-do-kaplanow-na-wielki-czwartek-1979/> [dostęp: 18.07.2017].
- Kijowski D., *Organ administracji publicznej*, w: *Wielka encyklopedia prawa*, red. E. Smoktunowicz, Białystok–Warszawa: Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza 2000, 591.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencje Episkopatu, Poznań: Pallottinum 1984.
- Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych zagadnieniach dotyczących szafarza Eucharystii „Sacerdotium ministeriale”*, w: *W trosce o pełnię Wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, Tarnów: Biblos 1995, 202–207.
- Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską* (10.02.1925), w: Dz.U. 1925 nr 72 poz. 501.
- Leoński Z., *Administracja publiczna*, w: *Wielka Encyklopedia Prawa*, red. E. Smoktunowicz, Białystok–Warszawa: Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza 2000, 23.
- Paulus VI, *Episcoporum muneribus* (15 VI 1966), *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966), 467–472.

³⁶ Kan. 1042, 2°.

- Pontificia Commissio ad Codicis Canones authentice interpretandos, *Dubia circa can. 139* (25.04.1922), Acta Apostolicae Sedis 14 (1922), 313.
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Relatio complectens synthesim animadversionum ab. Em.mis atque Exc.mis Patribus Commissionis ad Novissimum Schema Codicis Iuris Canonici exhibitarum, cum responsionibus a Secretaria et Consultoribus datis*, Typis Polyglotis Vaticanis 1981.
- Sacra Congregatio Concilii, *Decretum. Participatio activa rebus politicis in Hungaria sacerdotibus prohibetur „Cum activa”* (16 VII 1957), Acta Apostolicae Sedis 49 (1957), 637.
- Sacra Congregatio Concilii, *Romana et aliarum dubia* (15 III 1927), w: Acta Apostolicae Sedis 19 (1927), 138.
- The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, ed. by J.A. Coriden, T.J. Green, D.E. Heintschel, New York–Mahwah: Paulist Press 1985.

CLERICS ARE FORBIDDEN TO ASSUME PUBLIC OFFICES

Summary

The paper presents a detailed analysis of Canon 285, §3. It demonstrates from a theological viewpoint what it means to be a cleric and how this translates into priestly ministry. The author, however, analyses the situation and thinks it is possible for clerics to serve in public offices related to civil administration in Poland and which do not make clerics exercise civil powers.

Key words: cleric, public office

Nota o Autorze

Tomasz GAŁKOWSKI CP – prezbiter w Zgromadzeniu Męki Jezusa Chrystusa (pasjonisci), doktor hab., prof. UKSW, kierownik Zakładu Teorii Prawa Kanonicznego Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, sędzia Trybunału Archidiecezji Łódzkiej. W kręgu jego zainteresowań i badań naukowych znajdują się zagadnienia interdyscyplinarne filozoficzno-teologiczno-teoretyczne dotyczące prawa kościelnego oraz *ratio legis* istniejących rozwiązań normatywnych. Kontakt e-mail: tgalk@poczta.one.pl